

УДК 336.717

ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ**Зуєва О.В.***E-mail: azu.hneu@gmail.com**Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

Системні та глибокі економічні кризи сучасності вимагають вироблення нових підходів до управління як економікою в цілому, так і окремими суб'єктами господарювання. В якості напрямку розвитку теоретичних та практичних положень щодо застосування системного та стратегічного мислення в управлінні діяльністю банківських установ пропонується дослідження їх фінансового потенціалу. Аналіз сучасних наукових досліджень показав, що в більшості праць, присвячених дослідженню фінансового потенціалу банків, висвітлюються питання сутності даного поняття та структури, в той час як проблеми визначення функцій та принципів його формування та реалізації залишаються поза увагою. Тому мета даної роботи полягає у висвітленні системних характеристик фінансового потенціалу банку з точки зору його функцій та принципів функціонування. Зважаючи на практичну відсутність в сучасній науковій літературі розробок у вказаному напрямі, в роботі було проаналізовано підходи до визначення функцій та принципів формування і реалізації фінансового потенціалу на рівні території, а також інших видів потенціалу і сформовано комплекс функцій і принципів функціонування системи фінансового потенціалу банку. Результати проведеного дослідження дозволяють більш комплексно охарактеризувати фінансовий потенціал банку як систему, здійснити в подальшому його оцінювання з метою врахування в процесі планування діяльності банку.

Ключові слова: фінансовий потенціал банку, функції, принципи, системний підхід, синергізм та емерджентність

UDC 336.717

FUNCTIONS AND PRINCIPLES OF OPERATION OF BANK'S FINANCIAL POTENTIAL**Zueva O.V.***E-mail: azu.hneu@gmail.com**Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

System and profound economic crisis of our time requires the development of new approaches for the management of the economy and business entities. As the direction of theoretical and practical provisions for a systematic and strategic thinking in the management of banking institutions there has been offered the research of their financial potential. The analysis of modern scientific researches has shown that most publications

devoted to the study of bank's financial potential cover issues related with the essence of this concept and its structure, while the problems of determination the functions and principles of its formation and implementation are ignored. Therefore, the purpose of this study is to highlight the system characteristics of bank's financial potential in terms of its functions and principles of operation. Taking into account the virtual absence of developments in the above direction in modern scientific literature, the paper has analyzed the approaches to the identifying the functions and principles of the formation and implementation of financial potential at the territory and other types of potential and formed a set of functions and principles of bank's financial potential functioning. The results of this research can more comprehensively characterize the bank's financial potential as the system and make it possible to conduct its assessment in the future in order to reflect it in the planning process of the bank.

Keywords: bank's financial potential, functions, principles, systems approach, synergy and emergence

Актуальність проблеми. У світлі подій останніх років, які характеризуються системними глибокими кризовими явищами, все ясніше стає потреба трансформації суспільно-економічних відносин та зміни підходів до управління фінансовими потоками як на макро- так і на мікрорівні. В основі нового підходу повинні лежати системне та стратегічне мислення. В якості напрямку розвитку теоретичних і практичних положень, щодо застосування системного та стратегічного підходів в діяльності банків пропонується дослідження їх фінансового потенціалу. В процесі формування цілісного уявлення про фінансовий потенціал банку, зважаючи на розуміння його як системи, необхідним є дослідження фінансового потенціалу банку з точки зору системних якостей та характеристик, таких як його функції та принципи функціонування.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню фінансового потенціалу на рівні держави, території або регіону присвячені наукові праці Бронос В.Г, Тугай Л.В., Портної О.В., Григоренко В.О., Клименко Т.В. та ін. Фінансовий потенціал банків був досліджений в роботах Вовк В.Я та Вядрової Н.Г., Зимовця В.В, Комліченко О.О. та Ротань Н.В. Не дивлячись на дослідження фінансового потенціалу банку вітчизняними вченими, в сучасній науковій літературі систематичних наукових розробок даного питання майже не існує. Зокрема, в більшості робіт висвітлюються питання визначення поняття фінансового потенціалу банку та його структури, в той час як проблеми функцій та характеристики процесу функціонування системи фінансового потенціалу банку залишаються поза увагою, отже з'являється природня необхідність їх дослідження.

Мета роботи полягає у виявленні системних характеристик фінансового потенціалу банку з точки зору його функцій та принципів функціонування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відомо, що комплексне дослідження фінансового потенціалу як системи неможливе без характеристики виконуваних функцій, які, окрім усього, вказують на значимість та роль фінансового потенціалу банку у системі фінансового потенціалу банківської системи та країни. Визначення функцій фінансового потенціалу банку залежить від розуміння його суті. Під фінансовим потенціалом банку будемо розуміти систему реалізованих та нереалізованих спроможностей та можливостей банку, що виникають у процесі економічних відносин з іншими суб'єктами, щодо максимально ефективного залучення та розміщення фінансових ресурсів для досягнення мети банку і отримання максимального фінансового результату за допомогою ефективної системи управління, враховуючи внутрішні та зовнішні умови його діяльності. Слід зазначити, що фінансовому потенціалу як системі притаманні як функції його окремих складових, так і специфічні функції системи в цілому. У зв'язку з відсутністю досліджень функцій власне фінансового потенціалу банку проаналізуємо погляди вчених на основні функції інших видів потенціалу та фінансового потенціалу на більш високих ієрархічних рівнях.

На думку Гончаренко М.В. до основних функцій, які відображають сутнісний зміст фінансового потенціалу регіону, слід віднести такі [1, с.6]: забезпечувальну, перерозподільну, стимулюючу, контрольну.

Демчишак Н.Б. визначає такі функції фінансового потенціалу інвестиційної діяльності, не пояснюючи їх змісту: акумулююча, стимулююча, перерозподільча, стабілізуюча, інноваційна [2, с. 7].

Леонов С.В. в своїй роботі [3] визначив функції інвестиційного потенціалу банківської системи, але при цьому докладні пояснення щодо їх складу і сутності в роботі відсутні. На думку Леонова С.В., інвестиційному потенціалу банку притаманні такі функції як: трансформаційна, структуроутворювальна, забезпечувальна, захисна, регуляторна, відтворювальна, акумуляційна та перерозподільна [3, с. 67]. Який зміст автор вкладає в кожен із функцій в роботі не зазначено, але вочевидь усі функції окрім захисної та регуляторної відносяться до інвестиційних ресурсів. Що стосується захисної та регуляторної функцій, скоріш за все, вони стосуються напрямків розміщення коштів.

При дослідженні фінансового потенціалу банку з точки зору функціонального уявлення важливим є уникнення ототожнення його функцій із функціями фінансових ресурсів або фінансових відносин, і виокремлення функцій, які притаманні саме системі фінансового потенціалу банку. Окрім того, слід зазначити, що поняття фінансового потенціалу відображає гіпотетичні спроможності та можливості, які бажано, проте не обов'язково мають перетворитись у життя. Отже, твердження, що розвиток регіону, зміцнення ресурсної бази, трансформація та перерозподіл ресурсів, тощо, відбувається за рахунок потенціалу є не зовсім правильними, адже це стається унаслідок процесу його реалізації. В свою чергу, зважаючи на розуміння сутності фінансового потенціалу банку, його функції скоріш вказують на створення умов для реалізації певних дій.

Розуміючи фінансовий потенціал банку як систему фінансових спроможностей та можливостей банку щодо максимально ефективного залучення та розміщення фінансових ресурсів, слід зазначити, що саме на основі оцінки та аналізу фінансового потенціалу повинно відбуватись планування обсягів залучення коштів та їх розміщення за певними статтями, тобто формування структури активів та пасивів банку. Таким чином, погоджуючись із Леоновим С.В. в якості однієї із основних функцій фінансового потенціалу банку слід виділити структуро-утворювальну функцію.

Із структуро-утворювальною тісно пов'язана спрямовуюча функція, яка вказує на те, що на основі фінансового потенціалу банку визначаються основні напрямки залучення та розміщення фінансових ресурсів, для забезпечення ефективності діяльності банку. При цьому на основі фінансового потенціалу можна виявити найменш витратні (найбільш дохідні) напрямки залучення (розміщення) коштів і найменш ризиковані з них. Окрім того, на рівні регіону та держави ця функція може впливати на формування попиту і пропозиції на фінансові ресурси на ринку.

Фінансовий потенціал банку характеризує межу виробничих можливостей банку, тобто визначає максимально можливе досягнення мети банку і отримання максимального фінансового результату, на основі чого формуються короткострокові, середньострокові та довгострокові цілі банку. Отже, фінансовий потенціал банку виконує функцію цілеформування.

Слід погодитись із Гончаренко М.В. та Демчишаком Н.Б. у тому, що фінансовий потенціал виконує стимулюючу функцію. Вказуючи на

максимально можливий рівень розвитку банку, найефективніші напрямки дій та можливий рівень фінансового результату, наявність фінансового потенціалу стимулює менеджерів банку до забезпечення його реалізації у повному обсязі.

Ще однією дуже важливою функцією фінансового потенціалу банку є контрольна, але на відміну від її розуміння Гончаренко М.В, фінансовий потенціал відображає максимально можливий фінансовий результат, що є суттєвим. Порівнюючи отриманий банком фінансовий результат та його фінансовий потенціал можна робити висновки щодо ефективності його діяльності.

Останньою слід зазначити порівняльну функцію фінансового потенціалу, яка означає, що на основі аналізу та оцінки фінансового потенціалу банку, а також ступеня його реалізації можна порівнювати окремі банки між собою, а також банки та небанківські фінансові установи, що є важливим для інвесторів, а також має значення для структур державного управління і Національного банку України, особливо в період кризи, при необхідності прийняття рішення щодо рефінансування банків, їх підтримки або ліквідації.

Таким чином, до основних функцій фінансового потенціалу банку слід віднести структуро-утворювальну, спрямовуючу, цілеформувальну, стимулюючу, контрольну та порівняльну.

Для цілісного розуміння системи фінансового потенціалу необхідно проаналізувати її з точки зору характеристики процесу функціонування. Процес представляє собою сукупність взаємопов'язаних видів діяльності, що перетворює «входи» на заплановані «виходи» [4, с. 13]. Із наведеного визначення випливає, що процес функціонування фінансового потенціалу банку спирається на сукупність правил або принципів, дія яких спрямована на те, щоб «виходи» системи були заплановані. Формулювання принципів процесу формування та реалізації фінансового потенціалу банку є дуже важливим моментом при комплексному дослідженні його як системи. На сьогоднішній день в науковій літературі немає ґрунтовних розробок принципів функціонування фінансового потенціалу банку, тому для їх формулювання розглянемо принципи, які пропонують використовувати автори в процесі формування та реалізації фінансового потенціалу територій, регіонів, інших видів потенціалу фінансових установ. Представимо пропозиції науковців у вигляді таблиці (табл. 1).

Таблиця 1. Підходи до формулювання принципів формування та реалізації фінансового та інших видів потенціалу

Автор, джерело	Вид потенціалу	Принципи	
Григоренко В.О. [5]	Фінансовий потенціал території	1. Принцип системності 2. Принцип неперервності 3. Принцип концентрації ресурсів 4. Принцип обмеженої самостійності фінансової системи	5. Принцип пропорційності 6. Принцип збалансованості 7. Принцип прозорості
Перфилов В. О. [6, с. 143-144]	Фінансовий потенціал регіону	1. Принцип системності 2. Принцип безперервності 3. Принцип взаємозв'язку перспективних планів по кожному елементу фінансового потенціалу регіону з прогнозами 4. Принцип концентрації коштів 5. Принцип логістики	6. Принцип соціального партнерства 7. Принцип зворотного зв'язку 8. Принцип гласності та прозорості 9. Принцип необхідності врахування специфіки та індивідуальних особливостей фінансового розвитку конкретного регіону
Клименко Т.В. [7, с. 9]	Фінансовий потенціал розвитку регіону	1. Системність 2. Орієнтованість на фінансову стратегію держави 3. Гнучкість 4. Інтегрованість 5. Узгодженість управлінських рішень	6. Постійний моніторинг загроз 7. Врахування особливостей фінансового розвитку регіону 8. Безперервність 9. Партнерські відносини 10. Прозорість
Леонов С.В. [3, с. 66-67]	Інвестиційний потенціал банківської системи	1. Оптимальність 2. Доступність 3. Динамічність 4. Цілеспрямованість 5. Спільність та єдність цільової функції інвестиційного потенціалу банківської системи й кожного його елемента 6. Спільність критеріїв ефективності функціонування й розвитку елементів ІПБС в цілому та його окремих елементів	7. Складність 8. Взаємозамінність, альтернативність елементів ІПБС 9. Якісний і кількісний взаємозв'язок та взаємодія елементів ІПБС; 10. Здатність ІПБС до розвитку 11. Гнучкість
Білоус Н.М. [8, с. 3]	Фінансовий потенціал страхових компаній	Загальноекономічні принципи: 1. Адаптивність 2. Системність,	3. Динамічність 4. Цілісність тощо; Специфічні принципи страхування.

З даних табл. 1 можна побачити, що більшість авторів в якості основного принципу вказують системність. Системність є одним із основних загальносистемних принципів, який полягає у тому, що система одночасно може існувати як сама по собі, так і бути підсистемою більш великої системи, в даному випадку фінансовий потенціал банку є підсистемою фінансового потенціалу банківської системи, яка, в свою чергу, є підсистемою фінансового потенціалу країни.

Інші загальноекономічні принципи, які виокремлюють науковці, зокрема такі як цілісність, динамічність, адаптивність, безперервність, інтегративність, тощо, спираються на загальні властивості систем. Безперечно усі вказані принципи притаманні і фінансовому потенціалу банку як системі. Одним із таких найважливіших принципів є емерджентність, синергічність або системний ефект. Принцип емерджентності проявляється в тому, що можливості системи перевищують можливості окремих її складових. Синергетичний ефект функціонування системи фінансового потенціалу банку проявляється в тому, що в процесі

оцінювання його реалізації ризику окремих підсистем не можна враховувати окремо, адже при їх зростанні загальносистемний ризик зростає значно більше аніж сума ризиків складових фінансового потенціалу банку. Синергетичний зв'язок між портфелями активів та пасивів банку, що формуються на основі фінансового потенціалу, відображається у системі обмежень реалізації фінансових спроможностей та можливостей. Об'єднання окремих елементів в систему завжди скорочує ступені свободи, отже реалізація фінансових спроможностей і можливостей банку обмежується їх взаємодією, зважаючи на рівень ризику, розриви в строках залучення та розміщення коштів, ліквідність. Окрім того, спрямованість фінансового потенціалу на досягнення максимального фінансового результату також обмежується ступенем ризикованості діяльності.

Слід відзначити, що серед науковців немає єдиної думки щодо визначення сутності принципів синергізму та емерджентності, деякі автори розділяють їх, а деякі ототожнюють. Провівши докладний аналіз визначень сутності цих понять Муратов О.С. в своїй роботі [9] приходять до висновку, що синергізм та емерджентність слід розділяти за ознакою домінування ендогенних чи екзогенних факторів. Погоджуючись із Муратовим О.С., зазначимо, що при дослідженні фінансового потенціалу банку слід дотримуватись як принципу синергізму, тобто зважати на те, що властивості системи не є простою сумою властивостей її складових, так і принципу емерджентності, тобто враховувати, що властивості системи можуть змінюватись під впливом зовнішнього середовища. Однак, важливим є те, що синергізм та емерджентність, не зважаючи на різну природу виникнення, можуть проявлятися однаково, отже чітко визначити які саме фактори вплинули на утворення чи зміну системних властивостей дуже важко.

Дуже важливим є принцип збалансованого розвитку елементів потенціалу, що засновується на їх взаємозв'язку. Оскільки система фінансового потенціалу банку є цілісною та інтегрованою, тобто її функціонування однаковою мірою залежить від усіх структурних складових, то нерівномірний розвиток структурних компонентів може значно знижувати ефективність функціонування системи в цілому.

Також, погоджуючись із Леоновим С.В., зазначимо, що важливим є дотримання принципу цілеспрямованості функціонування системи фінансового потенціалу банку. Який передбачає, що усі елементи системи узгоджено функціонують задля досягнення загальної мети системи – отримання максимального ефекту.

Іще одним принципом функціонування системи фінансового потенціалу банку є її постійний розвиток і розширення. Це відбувається за рахунок використання інноваційних технологій, появи нових напрямів залучення та розміщення коштів. Наприклад, із появою платіжних карток фінансовий потенціал банків значно розширився.

Аналіз теоретичних наукових розробок у сфері фінансового потенціалу регіону, підприємств та окремих видів потенціалу банку показав, що, не зважаючи на високу значимість, більшість вчених не включають до переліку принципів функціонування потенціалу ефективність. Принцип ефективності є одним із найважливіших принципів функціонування будь-якої системи. Що стосується системи фінансового потенціалу банку, то принцип ефективності означає, що ефект від процесу функціонування системи повинен перевищувати затрачені зусилля та ресурси на його реалізацію. Дотримання принципу ефективності, однак, не означає зневажання рівнем ризикованості діяльності, а навпаки повинно його враховувати в процесі прагнення до отримання максимального фінансового результату.

Останнім суттєвим принципом, який не достатньо висвітлюють науковці у своїх роботах, є принцип керованості. Як і будь-яка інша штучно створена система, система фінансового потенціалу банку має бути керованою, це означає, що рішення про напрямки її розширення та ступінь реалізації приймає керівництво банку. Отже, дослідження системи фінансового потенціалу банку виявило певну сукупність принципів її функціонування, які забезпечують перетворення «входів» системи в заплановані «виходи» (табл. 2).

Таблиця 2. Принципи функціонування системи фінансового потенціалу банку

Принцип <i>1</i>	Пояснення <i>2</i>
Системність	Передбачає наявність структури взаємопов'язаних підсистем, а також вказує на те, що система фінансового потенціалу банку сама є підсистемою більших систем, наприклад фінансового потенціалу банківської системи.
Цілісність	Означає можливість існування та функціонування системи фінансового потенціалу банку лише у разі спільного узгодженого функціонування усіх її елементів. Система не може виконувати свої функції за відсутності будь-якої з її складових.
Інтегративність	Вказує на формування та збереження цілісності системи за рахунок функціонального об'єднання неоднорідних та суперечливих елементів. Залежність кожної з підсистем від її місця та ролі всередині системи.
Динамічність	Постійний рух системи, зміна складових фінансових спроможностей та можливостей, функціонування грошових потоків та перерозподіл фінансових ресурсів між структурними елементами системи фінансового потенціалу банку.
Безперервність	Виражає єдність, взаємозв'язок та взаємообумовленість елементів, характеризує систему фінансового потенціалу банку як процес руху фінансових ресурсів.

Продовження таблиці 2

1	2
Розвиток	Передбачає розширення системи фінансового потенціалу, за рахунок включення до неї нових напрямків залучення та розміщення фінансових ресурсів; появи нових методів управління ризиками, а отже збільшення обсягів реалізації фінансового потенціалу банку; тощо.
Адаптивність	Пристосування системи фінансового потенціалу банку до змін, схильність системи до впливу факторів зовнішнього середовища.
Синергізм та емерджентність	Незвідність властивостей та функцій системи до властивостей та функцій суми її окремих складових.
Збалансованість	Взаємна узгодженість та рівномірність розвитку усіх складових системи для забезпечення її ефективного функціонування.
Цілеспрямованість	Орієнтація процесів функціонування як окремих складових фінансового потенціалу банку, так і системи в цілому на досягнення спільної загальносистемної мети.
Ефективність	Виражає результативність фінансового потенціалу банку. Передбачає максимальне виконання поставлених завдань та досягнення мети з найменшими витратами ресурсів, зусиль та часу.
Керованість	Означає здійснення змін структури та напрямків руху системи фінансового потенціалу банку під впливом прийняття управлінських рішень керівництвом банку.

Висновки. Таким чином, фінансовий потенціал банку було проаналізовано з точки зору виконуваних функцій та принципів його формування та реалізації. В якості основних функцій було визначено структуро-утворювальну, спрямовуючу, цілеформувальну, стимулюючу, контрольну та порівняльну. Принципи функціонування системи фінансового потенціалу банку включають системність, цілісність, інтегративність, динамічність, безперервність, розвиток, адаптивність, синергізм та емерджентність, збалансованість, цілеспрямованість, ефективність та керованість. Результати проведеного дослідження дозволяють більш комплексно охарактеризувати фінансовий потенціал банку як систему. Слід зазначити, що дослідження фінансового потенціалу банку як системи, безумовно, не можна вважати завершеним, зважаючи на складність та багатоаспектність досліджуваної проблеми, але отримані результати є достатньою основою для проведення подальших досліджень у напрямі оцінювання фінансового потенціалу банку та врахування його в процесі планування та прогнозування фінансової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко М. В. Еволюція сутності фінансового потенціалу розвитку територій / М.В. Гончаренко // Теорія та практика державного управління. – 2013. – №3(42). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/2/03.pdf>
2. Демчишак, Н. Б. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Н. Б. Демчишак . – Львів : Б.В., 2011 . – 20 с.

3. Леонов С.В. Інвестиційний потенціал банківської системи: методологія формування та використання: дисертація на здобуття наукового ступеня д-ра екон. наук: 08.00.08 / С.В.Леонов - ДВНЗ Українська академія банківської справи НБУ. - Суми, 2010. - 462с.
4. Горбунов, А. В. Об одном определении процесса [Текст] / А. В. Горбунов // Методы менеджмента качества. - 2006. - N 12. - С. . 12-13
5. Григоренко В. О. Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізми формування / В. О. Григоренко // Економічний форум. – 2012. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua//portal/Soc_Gum/Ekfor/2012_1/18.pdf
6. Перфилов В.А. Значение финансового потенциала региона в исследовании устойчивости экономического развития субъекта Российской Федерации // «Экономика и управление: теория и практика»: материалы международной заочной научно-практической конференции. (20 сентября 2012 г.) — Новосибирск: Изд. «Сибирская ассоциация консультантов», 2012. – С. 142-151.
7. Клименко Т.В. Фінансовий потенціал розвитку регіону: 08.00.08 автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Т.В. Клименко; Чернігівський державний інститут економіки і управління. – Чернігів. – 2014. - 21 с.
8. Білоус, Н. М. Особливості фінансового потенціалу страхових компаній зі страхування життя / Н. М. Білоус. // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка [Текст]: зб. наук. пр. / [редкол. : В. А. Гурин (відп. ред.) та ін.]. - Рівне : НУВГП. – Вип. 2 (54). - 2011. – С. 3-10
9. Муратов А. С. Синергизм организации в «фокусе» гармонизационного подхода // Управление экономическими системами. – 2012. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.beintrend.ru/lr>.